

Kada je riječ o strukturi knjige koja se ovdje prikazuje, ona započinje sažetim i preglednim *Predgovorom urednice* Mirjane Matijević Sokol (7-8) te *Uvodnikom* koji potpisuje priređivač Zoran Ladić (9-15) i u kojemu se prikazuju sadržajne i diplomatske osobine izvora. Slijede popisi porečkih bilježnika koji su pisali isprave u ovoj knjizi kao i popis porečkih i drugih bilježnika koji se ovdje spominju (17-18). U sklopu *Tehničkih napomena* (19) priređivač donosi razrješenja znakova i kratica korištenih pri prijepisu dokumenata.

Središnji i svakako najvažniji dio knjige sadrži prijepise isprava obojice bilježnika. Prvi je obrađen porečki bilježnik Henrik *de Artizanibus*, a riječ je o deset isprava u razdoblju od 1433. do 1434. godine (21-33). Znatno se više isprava (135) odnosi na registar porečkoga bilježnika Antuna *de Teodorisa*, a zahvaćeno je razdoblje od 1435. do 1448. godine (35-214). U nastavku knjige priređivač donosi regeste svih ovdje prepisanih dokumenata (215-232), a knjiga završava *Izborom iz preslike rukopisa* (233-240), kazalima osobnih imena, kazalima imena zemljopisnih pojmova i predmetnim kazalom (241-281) te *Sadržajem* (283).

Objavljivanje arhivskoga gradiva iznimno je težak, mukotrpan i dugotrajan znanstveni posao, nažalost prečesto podcijenjen pri vrednovanju znanstvenih rezultata onih istraživača koji se u njega imaju hrabrosti i strpljenja upustiti. Nije potrebno naglašavati koliko drugim znanstvenicima rad olakšava ovako kvalitetno, metodološki korektno i pomno načinjena knjiga izvornoga gradiva. U tome smislu dodatno treba pohvaliti trud priređivača Zorana Ladića, kao i ravnatelja Državnoga arhiva u Pazinu, koji je prepoznao vrijednost objavljivanja gradiva i svesrdno podupro ovaj projekt koji će se, vjerujemo, nastaviti i u budućnosti.

*Lovorka Čoralić*

***Sačuvaj nas Bože rata, kuge, gladi i velike trešnje: Dubrovnik kroz krize, sukobe i solidarnost: Zbornik radova iz sesije "Dubrovnik kroz krize, sukobe i solidarnosti" održane u sklopu V. kongresa hrvatskih povjesničara na Sveučilištu u Zadru od 5. do 8. listopada 2016., urednik Gordan Ravančić, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018, 136 stranica***

Zbornik radova *Sačuvaj nas Bože rata, kuge, gladi i velike trešnje* predstavlja dio rezultata izlaganja održanih na sesiji "Dubrovnik kroz krize, sukobe i solidarnosti" održane u sklopu V. kongresa hrvatskih povjesničara na Sveučilištu u Zadru od 5. do 8. listopada 2016. Prema riječima urednika Gordana Ravančića cilj je bio okupiti različite istraživače dubrovačke prošlosti te raspraviti pitanje kriza i solidarnosti u kontekstu povijesti Dubrovnika i Dubrovačke Republike. Iako u samome pregledu izlaganja ima deset različitih tema na području kriza i solidarnosti, sam Zbornik sadrži šest napisanih radova koje ću ukratko opisati. *Grad kao solidarna zajednica: Što povezuje gradove Lübeck i Dubrovnik?* rad je Ludwiga Steindorffa u kojemu autor uspoređuje sjevernonjemački grad Lübeck te naš Dubrovnik. Bez obzira što su na prvi pogled ta dva grada vrlo različita te imaju različitu povijest svoga nastanka, autor vrlo lijepo navodi sličnosti koje povezuju Dubrovnik i Lübeck. Oba grada doživjela su trgovački uspon u razvijenome i kasnome srednjem vijeku te su bila izrazito važna trgovačka središta. Nadalje, autor navodi kako oba grada sadrže slične strukturne osobine. I jedan i drugi imenuju se komunama (commune/Gemeinde), a dubrovački knez, kasnije rektor, odgovara Bürgermeistaru Lübecka. U oba su grada u 13. stoljeću utemeljeni franjevački i dominikanski samostan te još mnoge druge karakteristike. Sve je to posljedica strukturnoga izjednačavanja gradova na prostoru zapadne Crkve zbog čega su ova dva, relativno udaljena, grada kudikamo sličnija nego što se na prvi pogled čini.

U svojem radu *Crna smrt 1348. godine u Dubrovniku – godina krize i solidarnosti?* Gordana Ravančić rasvjetljava koliko je epidemija kuge 1348. godine utjecala na daljnji društveni i gospodarski razvitak grada i njegovih stanovnika. Prema podacima koje je Ravančić iznio može se vidjeti da dubrovačke vlasti nisu dobro i spremno dočekale epidemiju kuge, međutim, dobrim odlukama uspjeli su se oduprijeti bolesti što je dovelo do vrlo interesantne činjenice kako prvi val epidemije Crne smrti zapravo nije uzrokovao nikakve veće društvene i gospodarske posljedice koje bi imale utjecaj na razvoj samoga Grada i Republike. Uz to, kroz devet grafikona autor pokazuje kolika je bila distribucija sačuvanih oporuka tijekom prvoga vala epidemije te na koje se legate ta distribucija najviše odnosila.

Nikša Varezić u svojem radu *Solidarnost u doba krize: rimski kardinal „zaštitnik“ i Dubrovačka Republika tijekom velikih izazova 17. stoljeća* prati vrlo dinamičan odnos između Dubrovačke Republike i njezina političkoga zaštitnika pri papinskome dvoru Francesca Barberinija. Kroz različite izvore mogu se vidjeti Barberinijevi odnosi s Dubrovčanima, koji su bili najintenzivniji tijekom borbi s Osmanlijama i Venecijom. Varezić objašnjava kako je Francesco Berbinini imao široki vid djelovanja u Republici, koji se najviše vidio kroz kulturno mecenstvo, pomno osmišljenu jezičnu politiku i, naravno, političku zaštitu i financijsku potporu u borbama s Osmanlijama i Venecijom. Sve je to odraz poslijetridentskoga ozračja kroz koje se može vidjeti prilika Rima da javno demonstrira kršćansku vrlinu milosrđa.

U radu *Dubrovnik i zaleđe u Morejskom ratu: sukobi i solidarnost* Nikola Samardžić ispituje svakodnevne veze Dubrovnik sa zaleđem koje postaju sve intenzivnije zbog Venecije. S obzirom da je Venecija htjela preuzeti vlast i kontrolu nad ekonomijom dubrovačkoga zaleđa, Dubrovčani su morali promijeniti svoju politiku te uspostaviti nove veze sa svojim zaleđem. Samardžić objašnjava kako je Morejski rat imao jak utjecaj na Dubrovnik.

Ugrozio je osnovne tokove dubrovačke trgovine, Venecija je širila svoj utjecaj te je Grad sa svojom okolicom morao stvarati drugačiju suradnju i solidarnost kako bi spriječio jačanje svojega jadranskog suparnika. Mletačka opsada Novoga dobro pokazuje koliko su bili složeni odnosi Dubrovnik, njegovoga zaleđa, Venecije i Osmanlija. Iako je Karlovački mir 1699. godine donio Dubrovniku sigurnost od Osmanlija, sve ove borbe i nedaće 17. stoljeća dovele su do etničkih promjena, kako dubrovačkoga zaleđa, tako i samoga grada, koji je bio vidno oslabljen.

Rad Minele Fulurije Vučić *Sudbina samostana i redovnica nakon potresa 1667. godine* prati vrlo dinamičan i težak život preživjelih dubrovačkih redovnica. Temeljem različitih izvora M. Fulurija Vučić prepričava lošu sudbinu koja je zadesila redovnice tijekom, ali i nakon potresa. Većina ženskih samostana bila je uništena toga kobnog dana te su se preživjele redovnice morale skloniti na neko sigurnije mjesto. Autorica navodi kako je od svih opcija najbolja bila Ancona gdje su se u konačnici i sklonile, no put prema njoj, kao i povratak, bili su vrlo teški i intenzivni. Bolesti i nepovoljni vremenski uvjeti odnijeli su određeni broj redovnica na putu za Anconu. Međutim, ni povratak ni boravak u privremenome samostanu u Stonu nije bio bolji. Loši životni uvjeti, malarija i stalni strah od hajduka činili su život gotovo nemogućim. Iako su se u konačnici redovnice vratile u svoj Dubrovnik, taj put bio je kudikamo teži i nezahvalniji nego što je trebao biti.

Posljednji rad u zborniku jest rad Irene Ipšić i Ivane Lazarević *Liječnici i odnos države prema liječničkoj službi u Dubrovniku u 18. stoljeću*. U njemu autorice - na temelju podataka iz ugovora sklopljenih s liječnicima te visini njihovih plaća - utvrđuju odnos dubrovačke vlade prema liječnicima. Temeljem sakupljenih izvora autorice navode kako su u Dubrovniku bile tri vrste liječnika: kirurzi, fizičari i brijači. Svaki od njih imao je svoju ulogu i svoju plaću. Ta plaća nije bila jednaka za sve liječnike. Ona je ovisila o ugledu, iskustvu i

okolnostima rada pojedinca. Međutim, kada se uspoređi s plaćama ostalih službenika, može se vidjeti da su liječnici u 18. stoljeću bili najbolje plaćeni državni službenici u Dubrovačkoj Republici.

Ivan Badanjak

***Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti: zbornik radova sa znanstvenog skupa Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti održanog u Biogradu 25. travnja 2014., uredio Božo Došen, Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru; Općina Pakoštane, 2017, 549 stranica***

U svibnju 2014. godine održan je znanstveni skup *Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti* u organizaciji Ogranka Matice hrvatske u Zadru, Općine Pakoštane i Mjesnoga odbora Vrana. Tri godine kasnije objavljen je istoimeni zbornik kojim je nastavljena dosadašnja tradicija sustavnoga istraživanja kulturno-povijesne baštine biogradskoga kraja i sjeverne Dalmacije. Urednik zbornika Božo Došen napomenuo je u *Predgovoru* (7-11) da je ova tradicija počela još 1970. godine kada je održan znanstveni skup *Povijest Vrane. Političko, kulturno i privredno značenje Vrane kroz stoljeća*, koji je godinu dana kasnije rezultirao prvim ovakvim zbornikom.

Nakon predgovora i tri pozdravna govora (13-19), koja su izlagačima skupa uputili Božo Došen, Božidar Šimunić i Mladenko Čirjak, slijedi članak *Toma Ilirik iz Vrane - katolički reformator 15. i 16. stoljeća* (21-38) u kojemu je Stanko Josip Škunca predstavio život te propovjedničku, misionarsku i teološku djelatnost istaknutoga franjevca Tome Ilirika. Iako je fra Toma rođen u Vrani kod Biograda, autor primjećuje da je njegovo evanđelističko propovijedanje na brojnim misijama diljem Europe, koje je bilo praćeno plodnom spisateljskom djelatnošću i brojnim

čudesima, ostalo gotovo nezamijećeno u njegovoj domovini.

Željko Miletić u članku *Rimski akvedukt Vrana-Zadar* (39-52) raspravlja o tehničkim, arhitektonskim i građevinskim elementima spomenutoga vodovoda. Oslanjajući se na dosadašnja istraživanja koja je poduzeo Boris Ilakovac, autor propituje i donosi nove hipoteze o građevinskim fazama i izvedbenim rješenjima zadarske dionice vodovoda. Na ovaj članak tematski se nastavljaju sljedeća tri priloga autora Radomira Jurića, Ante Uglešića i Karle Gusar te Mate Ilkića i Marka Meštova. U članku *Srednjovjekovni spomenici na vranskome području* (53-74) Radimir Jurić donosi pregled srednjovjekovnih nalazišta na vranskome području koja datiraju od 8. do 15. stoljeća. Riječ je o ranosrednjovjekovnim grobljima, sakralnim objektima te ostacima utvrda i srednjovjekovnih sela, koji su predstavljeni bogatim slikovnim materijalom. Slijedi članak *Dva srednjovjekovna groba s nalazišta Pakoštane - Crkvina* (75-90) u kojemu autori Ante Uglešić i Karla Gusar analiziraju arhitektonske ostatke, popisuju grobne nalaze i datiraju godine višestrukih ukopa pokojnika u dvije zidane grobnice. Prikaz do sada neobjavljene numizmatičke kolekcije s područja Vrane donose Mato Ilkić i Marko Meštrov u članku *Noviji nalazi novca iz srednjega i ranoga novog vijeka s područja Vrane* (91-106). Autori su detaljno popisali četrdeset i pet različitih kovanica iz razdoblja od 13. do 18. stoljeća, koje prema mjestu pronalaska i svojemu podrijetlu pridonose boljemu poznavanju opticaja novca i numizmatičkoj topografiji u Vrani.

U članku *Srednjovjekovna sela vranskoga distrikta (od 1409. g. do dolaska Osmanlija)* (107-178) Ivna Anzulović ubicirala je srednjovjekovna sela vranskoga distrikta te njihova naselja, crkve i stanovništvo. Autorica je posebnu pozornost posvetila položaju i izgledu vranske utvrde i varoši, a tamošnje je crkve, kuće, gospodarske objekte i njihove vlasnike rekonstruirala na temelju zadarskih bilježničkih spisa. Upravo je na temelju zadarskih bilježničkih spisa Zoran Ladić